

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
ЧАБАН ТЕТЯНИ ІГОРІВНИ
«Стильові засади символізму в сонатах західноукраїнських композиторів
кінця ХІХ – першої половини ХХ століття»,
представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво

Актуальність теми дослідження визначена умовами розвитку фортепіанного виконавства в Україні, за яких модерністські накопичення в творчості були замовчувані з об'єктивних причин, хоча саме даний аспект національної мистецької спадщини концентрує високі професійні здобутки української музичної творчості. В центрі модерністських художніх здобутків від кінця ХІХ століття знаходилися відкриття символістів.

Дослідження «Стильові засади символізму в сонатах західноукраїнських композиторів кінця ХІХ – першої половини ХХ століття» присвячене актуальній проблематиці, затребуваній в сучасній Україні: усвідомлення сутності національної ідеї в регіональних виявленнях, а саме в Західній Україні, де історично склався особливий національний стиль, що був природно вписаний в європейський контекст і мистецькі канони європейського музичного мислення. В центрі уваги дослідниці - фортепіанна соната, що розвивалася на основі німецького музичного мислення в його класичному виявленні. Історично склалося так, що Західна Україна і її центр Львів територіально і культурно по'язані були з австрійською культурою, відповідно і з віденською школою, але одночасно фортепіанна соната за період ХІХ – початок ХХ ст. позначається впливом символізму в контексті розквіту модернізму в Європі.

Жанр сонати дослідниці прослідковує в його кореневих показниках згідно поставленої мети роботи: « ... виявлення стильових ознак символізму у творчості західноукраїнських композиторів в межах сонатного жанру» (с. 9). Так, у розділі «Символізм і фортепіанна сонатна творчість в Україні у кінці ХІХ – на початку ХХ століття» дисертанткою здійснено історико-

теоретичне узагальнення з акцентуаціями особливостей символічного образу мислення, що позначився на різні стильові відгалуження ХХ ст. Дисертантка справедливо підкреслює значущість контактів символізму з імпресіонізмом як виняткової риси французького світосприйняття, тоді як німецький світ має тенденцію зосередження на символізмі з пограниччям до експресіонізму. Відповідно у дисертації сформульовано узагальнення: «... у символізмі і імпресіонізмі має місце спільні завдання: «вуалювання», а то і «відсторонення» предметності, але при цьому залишається культ речовості, звукового матеріалу чи то у слові, чи у акорді-сонорі» (с. 50). Думка про саме імпресіоністичні контакти українського символізму подані в цьому напрямку.

Звертаючись до величних досягнень українського мистецтва живопису Михайла Бойчука, дисертантка проводить характерну паралелі живопису і музики щодо контактності постімпресіонізму з символізмом і спільні неокласичні та неоготичні основи мислення у художній культурі того часу.

Оригінальним поворотом дослідження в його історико-теоретичній частині є спостереження про певну спорідненість виявлень символістського, символістсько-імпресіоністського з іншими напрямками і переважно з класичними та романтичними, які в ХХ ст. сумарно називаються традиціоналізмом.

Саме традиціоналістські риси С. Павлишин, В. Козлов, Н. Кашкадамова відмічали у творчості західноукраїнських композиторів, наполягаючи на романтичних відбитках у композиціях відомих композиторів Західної України. Але дослідниця слушно посилається на досвід ХХ ст., де панує не тільки декларативний символізм в поєднанні з модерністськими напрямками, типу імпресіонізм, неокласицизм та інші, але і визначається певний вплив романтичних здобутків музичної культури. Тут пригадуються такі імена, як: Микола Метнер, Ігнат Падеревський, Віктор Косенко і Володимир Ребіков. Тому висновки дисертантки щодо «...досвіду російської школи в особах О. Скрябіна, В. Ребікова, С. Прокоф'єва з їх контактністю з культурою

України, а також творчість дотичних до культурних українських джерел І. Падеревського-композитора, К. Шимановського, ін. зумовили становлення символістського шляху в українській музиці, яка не суцільним потоком, але певними суттєвими торканнями, в переплетінні з впливами веризму й подібних до нього за хронологічним збігом напрямків, до оригінальних стильових виходів провідних українських майстрів – скрябініста-вагнеріанця Б. Лятошинського, веризму відданого К. Данькевича, «постромантика» В. Косенка й ін. засвідчували свою чутливість до ідей часу, зконцентрованих у мистецьких позиціях символізму» (с. 95) - заслуговують спеціального віддзеркалення в роботі, і це плідне не тільки щодо розробок Західної України, але і до музичної творчості Центральної, Східної, Південної України.

В історичному огляді становлення сонати як жанру в дисертації доречно підкреслюється значення італійської лінії, яку увібрала і віденська школа. І тут можна приєднатись до дисертантки: «епоха символізму, даючи початок повштовх модерну-авангарду ХХ ст., відновила смак до ранньосонатної варіативної монологічності, що найбільш наочно втілено в поемі, одночастинність якої стимульована сакральними міркуваннями, у романтизмі насичена антитезами-темами, тоді як символізм «переорієнтує» поемність, висуваючи самозначимість варіантної і надособистісної монологічності» (с. 94).

Аналітична частина дисертації демонструє музикознавчий професіоналізм пані Тетяни. Другий розділ складається з п'яти підрозділів, кожний з яких є умовно монографічним нарисом щодо найвизначніших творців сонат Західної України першої половина ХХ століття. Цей демонстративний ряд відкриває Василь Барвінський. Відомі дослідники спадщини В. Барвінського (С. Павлишин, В. Козлов, Н. Кашкадамова) традиційно загострювали увагу на його професійній академічній стилістиці, хоча самотійність художнього мислення українського майстра розгортала виразність його музики на символістсько-модерністський «поклик часу». В

даному разі автор дисертації зосереджується на рисах неокласицизму в творчості Барвінського, який свідомо спирався на фольклорні ознаки, хоч і не цитував мелодії як такі. Дисертантка вказує: «Символістським нахилом відмічене саме уникнення прямого цитування фольклорних зразків у темах Сонати В. Барвінського, при тому що патріотичні установки композитора не підлягають сумніву» (с. 139).

В такому ж характері проаналізовані композиції Романа Сімовича, Антіна Рудницького та Миколи Колесси, та особливо цікавим виступає висновок про М.Колессу, де дебюсизми-равелізми відверті, усвідомлені творцем хоч і пом'якшені, як і у Барвінського, фольклорними торканнями.

Можна погодитися з дисертанткою у такій оцінці творчості видатних митців: «Західноукраїнські композитори в особах Василя Барвінського, Миколи Колесси, Антіна Рудницького та Романа Сімовича складають суттєву ланку мистецького самоствердження української нації і держави. Творення ними Сонат в різновидах крупної форми, мініатюри Сонатини демонструє готовність до прилучення національних здобутків до широкого кола європейської мистецької співдружності. При цьому співвіднесеність із творами представників Центру, Сходу й Півдня України надає прикладів гармонічного співставлення національного фольклорного елемента, емблематичного для західноукраїнської музичної специфіки, з типологічними нормативами світової музики, з актуальними ідеями свого часу, з яких прилучення до символізму-імпресионізму склало показову рису стильового відгуку на вказаний запит епохи» (с. 171).

Як бачимо перегляд спадщини визначних композиторів Західної України у сфері сонати стався із спиранням на Гегелевський принцип духу епохи, бо привалююча традиціоналістська проромантична позиція не могла закривати усвідомлені чи спонтанні втілення актуальних стильових запитів. В цьому наукова новизна, тим більше, що Р. Сімович та А. Рудницький - це автори, які до цього часу ще не були в центрі уваги музикознавчих досліджень.

Отже, наукова новизна представленого дослідження визначається такими позиціями:

уперше в українському музикознавстві розроблена проблема символістського методу творчості в спадщині авторів української сонати в композиціях В. Барвінського, М. Колесси та інших митців; піаністичного втілення просимволістськи вибудованої фактури сонатних творів західноукраїнських майстрів; виділені регіональні стильові риси мислення у представництві саме Західної України в їх взаємодії з творчими здобутками українського Центру, Сходу і Півдня.

Практична цінність роботи визначається затребуваністю її матеріалів в класі спеціального фортепіано, а також в курсах історії та теорії виконавства, у загальних музично-історичних дисциплінах музичної вищої й середньої школи.

Професійно виконана робота закономірно викликає на дискусію, тому кілька питань:

1. Ви говорите про символізм, імпресіонізм, неокласицизм в тих чи інших пропорціях стосовно митців західноукраїнського регіону, але все ж близькість до Відню, а Відень це поєднання символістсько-експресіоністських показників (Кафка, Рільке), то що немає тих торкань у західноукраїнських композиторів, чи все ж воно є?

2. Ви посилаєтесь на виконавські можливості західноукраїнської сонати в поданні Олега Криштальського (с. 138), Ради Лисенко (с. 143), а в цілому певно є і інші? На жаль, виконавські досягнення в інтерпретації західноукраїнської сонати в різних регіонах України не отримали свого висвітлення в дисертації.

3. В якій мірі у Вашій власній піаністичній роботі задіяні автори, які стали зосередженням дослідницької роботи?

4. Позитивно відзначаючи якість нотних додатків, опонент зацікавлений побачити також у додатках інформацію про наявність видань, аудіозаписів та інтернетресурсів зазначених сонат.

Побажання – згодом зробити з цього дослідження посібник, який буде корисним для професіоналів та аматорів, у зв'язку з віддзеркаленням в цій роботі актуальних стильових запитів.

В цілому робота є цілісною у поданні ідеї, поставлені завдання виконані, очевидна теоретична самостійність, у тому числі винайдені актуальні стильові засади мислення у покликанні стимулювати подальші розробки в цьому напрямі та у зв'язку з сучасними виконавцями.

Автореферат дисертації, здійснений на її основі, публікації, усі способи й форми апробації ідей роботи свідчать про єдність та завершеність наукових намірів авторки і відповідають вимогам ДАК МОН України до кандидатських дисертацій і кількісно, і за змістом.

Аналіз дисертації та автореферату Т. І. Чабан свідчить, що поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. Дисертація є самостійною і завершеною працею, яка свідчить про творчу зрілість її автора. Науковий доробок автора є вагомим внеском у національне мистецтвознавство, що дало змогу всебічно дослідити процеси, які відбуваються в культурі, зокрема в українській, сприяючи прогнозуванню її майбутнього як важливого напрямку збереження національних традицій і цінностей у світовому загальнокультурному контексті.

Дисертація та автореферат Т.І. Чабан «Стильові засади символізму в сонатах західноукраїнських композиторів кінця ХІХ – першої половини ХХ століття» виконані на належному науковому рівні, відповідають вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій та відповідають паспорту обраної спеціальності, а її автор Чабан Тетяна

Ігорівна заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво.

Офіційний опонент

- Шульгіна Валерія Дмитрівна,
доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри естрадного виконавства
Національної академії керівних кадрів культури

і мистецтв

